

Мар'яна ЛЕВИЦЬКА, Mariana LEVYTSKA

Інститут народознавства НАН України, Україна
The Ethnology Institute National Academy of Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0002-0977-4470
e-mail: m.levytska@gmail.com

**Сучасне сакральне мистецтво:
переосмислення традиції. Огляд
міжнародної наукової конференції
*Współczesna sztuka sakralna. Historia
i recepcja tradycji / Сучасне сакральне
мистецтво. Історії та реценція
традиції***

**Modern Sacred Art: Rethinking a Tradition. Review of the
International scientific conference *Modern Sacred Art. History
and Reception of the Tradition***

The review highlights the topics and issues of the International scientific conference held on December 6, 2021 in the online format between Warsaw and Lviv. The initiators of the conference were researchers of icon painting and practicing artists, participants of the plein airs in Nowy Sącz (Poland), interested in analytical rethinking of the modern religious art. The speakers focused on the history and prospects of the development of sacred art in Ukraine and Poland at the present stage. The conference demonstrated the importance of studying the historical sources of religious art and rethinking the mediums of ancient sacred art in order to actualize them.

Keywords: sacred art, religious tradition, author's interpretation, rethinking of tradition

В огляді висвітлено теми і проблематику міжнародної наукової конференції, проведеної 6 грудня 2021 р. у онлайн-форматі між Варшавою та Львовом. Ініціаторами конференції стали дослідники іконопису та практикуючі митці, учасники багаторічних пленерів у Новиці (Польща), зацікавлені в аналітичному осмисленні шляхів розвитку сучасного релігійного мистецтва. Доповідачі зосередили свою увагу на питаннях історії та перспективах розвитку сакрального мистецтва в Україні та Польщі на сучасному етапі. Конференція продемонструвала важливість вивчення історичних витоків

релігійного мистецтва та переосмислення засобів давнього сакрального мистецтва задля їх актуалізації.

Ключові слова: сакральне мистецтво, релігійна традиція, авторське трактування, переосмислення традиції

Міжнародна наукова конференція „*Współczesna sztuka sakralna. Historia i recepcja tradycji*” / „Сучасне сакральне мистецтво. Історія та рецепція традиції” була організована кафедрою україністики Варшавського університету, Інститутом народознавства НАН України та „Товариством друзів Новиці”. Ініціатива художників-іконописців, учасників щорічних пленерів сакрального мистецтва у Новиці вийшла на новий, аналітичний рівень осмислення ролі і місця сакрального мистецтва в сучасному світі. Інтегральним питанням конференції стало питання традиції – у вимірі мистецтва, пов’язаного із релігійною культурою та народною свідомістю. Звертаючись до первісної дефініції „традиції” – як активної пам’яті, пам’яті що передає смисли культури, можна побачити, який потенціал закладаємо у рецепцію традиції, водночас – якою загрозливою може бути „культурна амнезія”, спровокована політичним та ідеологічним тиском.

Вступне слово на відкритті заходу виголосили професор, продекан WLS, др. габ. Світлана Романюк, консул Генерального консульату Республіки Польща у Львові Йоанна Коцот, завідувачка відділу мистецтвознавства Інституту народознавства Софія Король, директор „Товариства друзів Новиці” Матеуш Сора, старший науковий співробітник Інституту народознавства Оксана Тріска, в.о. завідувача кафедри україністики Варшавського університету Др. Катажина Якубовска-Кравчик.

У фокусі обговорення дослідників і митців з Польщі та України опинилися питання збереження пам’яток і творів давнього сакрального мистецтва, питання трансформації інтер’єрів храмових споруд (під впливом конфесійних чи естетичних змін), питання модернізації традиційного релігійного малярства у творчості сучасних іконописців, а також – питання „виходу” творів сакральної тематики із літургійного у світський простір.

Конференція „Сучасне сакральне мистецтво. Історія і рецепція традиції” відбулася у форматі доповідей у трьох сесіях, присвячених різним аспектам вказаної теми. Модераторами першої сесії були Катажина Якубовска-Кравчик та Матеуш Сора. На цій сесії значний інтерес викликала доповідь представників іконописної майстерні „ICONIQUE” Віктора, Олексія та Миколи Довнарів про особливості авторської концепції програми розписів Благовіщенського монастиря у Супраслі (Польща). Доповідачі окреслили джерела власних творчих інспірацій для реконструкції фресок XVI ст. та показали етапи формування і реалізації богословської програми розписів. Реалізований у Супраслі проєкт майстерні „ICONIQUE” продемонстрував складність подібного роду реконструкцій,

коли первісне оздоблення було практично втрачене і художники змушені наслідувати стилістично і хронологічно-близькі аналоги.

Питання сучасної інтепретації біблійних тем та творчого застосування засобів іконопису були висвітлені у доповідях представниці Музею Варшавської архідієцезії Єви Корпиш (*Нове бачення Біблії – малярство Гакона Гулвага*) та працівників Окружного музею в Новому Сончі Майї Марціновської та Едити Росс-Паздик (*Сучасна ікона на виставках Окружного музею в Новому Сончі*). Натомість, актуальні аспекти трансформації сучасного сакрального простору розглянули у своїх виступах Матеуш Сьродонь (*Іконографічна концепція каплиці Преображення Господнього у Семінарії Варшавської архідієцезії*) та Гжегож Гандерек (*Домініканський костел у Катовицях (парафія Преображення Господнього). Концепція і реалізація*). Вказані доповідачі показали як стримані і лаконічні засоби сучасної архітектури можуть бути залучені до творення нового змісту сакрального простору, позбавленого звичного декоративного оздоблення, але налаштованого на контемпліацію та внутрішнє пережиття віри.

Друга сесія конференції, модерована представниками з України Оксаною Тріскою та Вікторією Мазур, була присвячена явищам сучасного сакрального мистецтва в Україні та в українській діаспорі. Зокрема, доповідь старшої наукової співробітниці Інституту народознавства Мар'яни Левицької (*Ревіталізація і трансформація сакрального простору: приклад української катедри Пресвятої родини у Лондоні (1980–2000 рр.)*) розкрила специфіку дуже поширеного явища ХХ–ХХІ ст. – переобладнання храмів для потреб інших конфесій чи навіть різних віросповідань. Доповідачка акцентувала саме на питаннях ревіталізації через призму уважного ставлення до історичної та духовної традиції вірних різних деномінацій.

Прикладом досить сміливого поєднання церковних канонів із українською традицією народного малярства, орнаментальною традицією стародруків можна назвати сучасні розписи у соборі Св. архистратига Михаїла у Житомирі (ПЦУ), проаналізовані у доповіді проректорки Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури Вікторії Мазур (*Художні особливості розписів Свято-Михайлівського кафедрального собору у Житомирі*). Взірцем переосмислення традицій українського іконостасу в сучасних реаліях української релігійності можна назвати діяльність українського митця Володимира Іванишина, творчість якого розглянула Ганна Врочинська (Львів, Інститут народознавства НАНУ). Зокрема, доповідачка акцентувала яким важливим є баланс між традиційними (релігійно-символічними) художніми засобами та новими стилістичними впливами в різьбленні іконостасу.

Особливо варто відзначити концептуальну та фактологічно-насичену доповідь Оксани Тріски (Львів, Інститут народознавства НАНУ) на тему *Іконопис 1990–2020х рр. для позалітургійного простору: інтерпретація традиції (на прикладі львівського осередку)*. Дослідниця запропонувала вичерпну типологію зразків, проаналізувала феномен приватної ікони, причини її популярності

в українському контексті, особливості нових творчих вирішень сакральної тематики групою сучасних львівських митців-учасників пленерів у Новиці, особливості рецепції цих нових візрів сакрального мистецтва в очах широкої публіки. Наближеними за тематикою до вказаної доповіді О. Тріски були також доповіді Оксани Шпак (Львів, Інститут народознавства НАНУ, *Від зацікавлення до творення: авторський досвід використання здобутків народного деревориту у творчості Олександра Бриндікова*) та Катерини Кузів (Національний університет „Львівська Політехніка”, *Абстрактний живопис в іконі*). О. Шпак на конкретному прикладі діяльності гравера, дизайнера О. Бриндікова показала якою може бути сучасна рецепція традиції – рецепція тематики, техніки, засобів і прийомів давнього українського деревориту, із перенесенням образів у інші медіа та інший суспільний контекст. Важливим спостереженням дослідниці можна назвати популяризацію маловідомих зразків українського мистецтва, здійснену зусиллями сучасного художника. Натомість, доповідь Катерини Кузів була сфокусована на включенні та адаптації сучасних нефігуративних, неміметичних мистецьких форм у простір сучасної ікони. Підсумком другої сесії стало спільно-сформульоване твердження про сучасне сакральне мистецтво як живий, мінливий феномен сучасної української культури, нерозривно пов'язаний із традицією.

Третя сесія конференції, модерована працівниками Інституту народознавства НАНУ Софією Король та Мар'яною Левицькою, практично цілком була присвячена історичній ретроспективі розвитку різних явищ українського сакрального мистецтва. Іконологічні аспекти окремих релігійних тем розглянули у своїх доповідях Орест Макойда *Сцена „Розп'яття” в українському іконопису XVI–XVII ст.* та Мар'яна Пелех *Сюжет Новозавітньої Трійці у декорації церков Галичини XVIII ст.*, обоє – Інститут народознавства НАНУ, Львів. Особливості українського церковного шитва на прикладі плащаниць кінця XVIII–початку XX ст. проаналізувала у доповіді Ольга Олійник (Інститут народознавства НАНУ, Львів). Із оригінальною пам'яткою релігійного малярства XIX ст. зі Львівщини у своєму повідомленні ознайомив Артур Іжевський (Інститут народознавства НАНУ, тема доповіді – *Іконостас доби романтизму як дар релігійної громади села Новошини Жидачівського р-ну Львівської обл. Львівському музею історії релігії*).

Важливий історичний контекст розвитку церковного мистецтва у XIX ст. через призму суперництва політичних орієнтацій українства у Галичині проаналізувала в.о. директора Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника Лариса Купчинська (доповідь *„Обрядова війна” 1860-х років на західноукраїнських землях і церковне малярство*). Виступ завідувачки відділу мистецтвознавства Інституту народознавства НАНУ Софії Король *Матеріали до історії церковного мистецтва Галичини початку XX ст.: пошук форм і шляхів розвитку* висвітлив цілу низку маловідомих, але важливих явищ у контексті міжкультурних взаємодій на теренах Галичини вказаного періоду, показав нові грані

діяльності майстрів церковного мистецтва (Модеста Сосенка, Юліана Панькевича, Євстахія Шуплакевича, Владислава Россовського та ін.).

Конференція завершилася презентацією нового видання – альбому „Нова ікона. Віра і форма”, у якому зібрано твори учасників іконописного пленеру у Новиці. Презентацію альбому та підсумкову дискусію щодо пошуків нової мистецької мови для сучасного сакрального мистецтва провели Катажина Якубовска-Кравчик та Матеуш Сора.

Левицька Мар'яна – доцент, доктор історичних наук, старший науковий співробітник відділу мистецтвознавства Інституту народознавства НАН України.